

РЕЛИГИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СЕКУЛАРНИХ ТУРИСТИЧКИХ ХОДОЧАШЋА С ВИСОКИМ ДУХОВНИМ АСПИРАЦИЈАМА

Ђорђе Чомић¹
Лазар Калмић²

¹Висока хотелијерска школа,
Београд, Србија

²Географски факултет,
Београд, Србија

Резиме:

Предмет анализе су егзистенцијални туристи који се (само)дефинишу као атеисти или агностици. Они имају високе духовне аспирације, могу се осећати и понашати као прави ходочасници, а у одређеним ситуацијама их могу и превазићи. Такође, на потпуно различит, али скоро религиозни начин, они могу доживети и интерпретирати света места која припадају бројним живим и мртвим религијама. Најзад, ови духовни номади могу ex nihilo стварати и разноврсне индивидуалне културне центре. Имајући то у виду, предмет анализе су следећи кључни аспекти: јединство супротности и тоталитет бића, превазилажење онтолошке самонедовољности, интерпретација различитих значења супремних центара егзистенцијалних туриста.

Кључне речи:

егзистенцијални туристи, центри ходочашћа, јединство супротности, херменеутика туризма.

УВОД - ТУРИЗАМ КАО ОБЛИК СВЕТОВНОГ ХОДОЧАШЋА

Кључно питање које се поставља када је реч о односу религиозног и секуларног погледа на свет није само оно што их раздваја, већ и оно што их спаја. Као заједнички именитељ се могу издвојити „фундаментална питања људске егзистенције” која подједнако постављају верници и атеисти, упркос томе што одговоре траже у потпуно различитим духовним универзумима: Ко смо и шта смо? Како је све настало: свет, жива бића, људи, ја? Одакле долазимо и куда идемо: из ништавила у ништавило? Потрага за истином или илузијом? Тражење страшне тајне – *mysterium tremendum*. Потрага за значењем: смисао универзума, људске врсте и сопствене егзистенције. Жеља за хоризонталним и вертикалним бекством и превазилажење (трансценденција) баналности свакодневне егзистенције. Потрага за Апсолутом (Бог, Супремни центар) и комуникација са оностраним. Радикална трансформација сопствене личности и аспирација ка Идеалном Ја. Потрага за негативном (слобода од) и позитивном слободом (слобода за). Потрага за Добрим и врхунским етичким вредностима (етички нихилизам, релативизам и апсолутизам). Страх од смртности и ништавила (бекство од смрти, бекство у смрт од бесмислене егзистенције) итд.

Одговорно лице:
Ђорђе Чомић

е-пошта:
comic.djordje@gmail.com

Поред наведеног, оно што још може да спаја верника и неверника је, наизглед парадоксална, претпоставка о дубоко прикривеном зачетку сумње у сваком од њих. У том смислу поставља се питање постојања зрна потиснуте атеистичке сумње код верника (*Dubito ergo sum*), као и клице прикривене вере код атеиста. Већ на овом нивоу може се препознати принцип јединства супротности, о чему ће се касније детаљније расправљати. С обзиром на то да су у овом раду предмет интересовања секуларни путници, у фокусу пажње су управо њихова прикривена верска осећања, што их приближава правим ходочасницима. У овом контексту релевантан је Фромов (1979:78) став да нема никога без религиозних потреба, иако неко може мислити за себе да није религиозан. Човеку је потребан не само оквир оријентације, већ и објекти обожавања који постају витална нужност за његову емоционалну равнотежу. Било да су то вредности, идеали, преци, отац, мајка, тло, земља, класа, религија и стотине других овоземаљских појава, они се доживљавају као светиње. Фром такође сматра да је човеку потребан предмет оданости који ће бити фокална тачка свих његових стремљења и основа за све његове стварне, а не само прокламоване вредности. Бивајући одан циљу који је изнад сопственог изолованог ега, он себе трансцендира и напушта затвор апсолутне егоцентричности.

Доживљавање појединих места и тачака у простору као светих од стране савременог човека има изузетан значај за настанак и развој специфичне категорије нерелигиозних ходочасника. Ради се о егзистенцијалним туристима који су најближи појму ходочашћа. Они су потпуно духовно и емотивно везани за изабрани Центар (Cohen, 1984) сопственог спиритуалног универзума који се налази Тамо, у неком другом простору, далако од баналне свакодневнице. У овом случају јавља се доживљај недовољности овога овде, осећање да не припадамо овој земљи, овим људима, друштву и култури. Ту смо случајно бачени рођењем, без своје воље, иако суштински припадамо неком другом свету, један је од дубљих узрока туристичких путовања. То је последица неналажења смисла егзистенције код куће, тј. „нечујни вапај за смислом” (Франкл, 1981), као и низа других незадовољних идеала. Као последица тога, а на основу расположивих информација о спољњем свету, индивидуа ствара менталне слике земаља и градова у којима би се остварила трансформација личности и радикално променио систем вредности. Машта надограђује, деформише и идеализује представе о тим далеким крајевима, тако да они бивају апсолутизирани, дивинизирани и постају

предмет обожавања, као што су за ходочаснике света места. Егзистенцијални туриста може живети у било ком делу света, а истовремено било који други део света, било која тачка, може бити његов духовни центар. Туриста, слично ходочаснику, путује ка некој тачки у простору која представља симбол, материјално отеловљење његових највиших духовних потреба. Међутим, вернику је лакше, с обзиром на то да је њему већ унапред дат и стриктно одређен религиозни центар који представља обавезни циљ ходочашћа, док за егзистенцијалног туристу, атеисту или агностика, нема никаквог априори датог центра. Он прво мора сам да осети и наслути који је то његов Центар, а затим да одласком на лице места провери да ли је то заиста тако. Уколико није, он тражи даље, прво у себи, а затим по свету неки нови Центар. Тако цео живот може протећи у лутању и безуспешном трагању за том утопијском фокалном тачком ослонаца сопствене егзистенције (Шарденова тачка Омега или Борхесов Алеф, на пример). Та тачка, као материјализација идеје Апсолута, како сматра Колаковски (1992:43) „Треба да искупи свет, да га избави од смрти, јер је у његовој вечитој садашњости све сачувано, све заштићено и учињено непролазним”.

ЈЕДИНСТВО СУПРОТНОСТИ

У бројним религијама се божанско биће приказује као мистично јединство неспојивих супротности. Јунг често користи израз *coincidentia oppositorum* у смислу сједињавања супротности, како би означио аспирације човека ка тоталитету, што имплицира спој супротстављених делова у Једно (Андрогин). Мирча Елиаде (1996:57-59) такође истиче човеково дубоко незадовољство датом ситуацијом, односно оним што се назива положајем човека у свету. У извесном смислу, може се рећи да број различитих веровања у којима је садржана *coincidentia oppositorum* одаје носталгију за изгубљеним рајем, жаљење за стањем у коме супротности постоје без сукобљавања у оквиру једног мистериозног јединства. Та потреба да се поврати изгубљено јединство навела је човека да замисли спојеве супротности (антитетичке парове) као комплементарне аспекте јединствене реалности, али крајње границе пада и успона људског бића: Бог-Ђаво, добро-зло, живот-смрт, светлост-тама, свето-профано, Јинг-Јанг, мушко-женско, биће-небиће, истина-лаж, стварно-нестварно, узрок-циљ, случајно-нужно, коначно-бесконачно итд.

Управо у овом контексту тражења недостајуће, комплементарне супротности могу се анализирати и

туристичка кретања, а посебно световна ходочашћа нерелигиозних туриста са високим духовним аспирацијама. Ту се као кључна категорија јавља онтолошко незадовољство свакодневном егзистенцијом Овде и опсесивна потрага за магичном супротношћу Тамо, које има моћ да попуни онтолошку празнину и успостави жељено Јединство расположеног бића. Овде-Тамо представља фундаментални принцип *coincidentia oppositorum*. То је антитетички просторно-симболички пар (исходиште – одредиште) када се ради о путовању. Латентно незадовољство човека свакодневним животом и радом Овде – код куће, рађа наду да је негде другде – Тамо, сасвим другачије и много боље. По теорији ескапизма, човек бежи од куће тражећи другде оно што му недостаје, он је у сталном поперовском „трагању за бољим светом” (Попер, 1999), при чему осцилира између антипода једног Овде и бројних могућих Тамо у Валденфелсовим (1991) „мрежама животног света”. Овде је језгро центрираног, егзистенцијалног простора („Паскалова соба”), који представља чврсто животно средиште (*axis mundi*), али и исходиште разноврсног кретања. То је завичај за бића која настанују неки простор, која су у њему телесно и духовно усидрена и која му утискују сопствени карактер. Отуда резултира центрирани простор који Хусерл назива „апсолутном нултом тачком просторне конституције” у којој свако пребива и одакле се у различитим правцима креће и поново враћа у полазну тачку. Одатле изниче квалитативне разлике у правцима попут десно-лево, горе-доле, испред-иза, које су повезане са нашом телесном опремљеношћу, а досежу све до културне симболике простора. Простор тако постаје оријентисани простор. Даљина и близина се такође одређују почев од Овде и варирају у двоструком кретању удаљавања и приближавања. Овде је место живљења, а то значи место где је појединац код куће и где се осећа својим, где у пуном смислу живи као неко ко је одомаћен и укореењен, а не само рођен. Завичајни свет се одликује присношћу и поузданошћу, он гради сферу у којој се познајемо и разумемо. Присност је укореењена у афективној социјалној укореењености, уобичајеној свакодневници и рутини, као и „понављању” (Кјеркегор) које ствара илузију сигурности и трајања. То је свет конкретно опажајног и схватљивог који је истовремено у себи затворен и увучен. Однос према завичају допушта скалу афеката: постоји заљубљеност у завичај, разуман однос према завичају, многоструки међутонови, а такође и дисонанца помешаних осећања љубави и мржње (клика мржње према домовини и дому). Најзад, завичај увек садржи неки талог безавичајности

и туђости. Човек се може осећати као туђин усред присности дома и завичаја, што је један од могућих узрока путовања.

Путовање се, дакле, често јавља као негација Овде. Одлазимо од куће негде Тамо, управо зато што нам овде нешто недостаје. Најчешће знамо од чега бежимо, али не знамо увек шта тражимо и да ли ћемо то нешто икада наћи (*Град*, Кавафи). Тамо је супротност, антипод месту, земљи и култури којој припадамо. Оно је за путника антиОвде. Путник очекује потпуну инверзију уобичајеног модуса егзистенције, неку врсту „живота наопачке”. То је гаранција да ће другде бити радикално другачије, необичније и чудније него код куће. У потрази за антиОвде, Сегален одлази на Тахити и у Кину, Жид у Конго и Совјетски Савез, а Арто у Мексико. Они у тим земљама траже супротност Француској, негацију европске цивилизације, седелачког начина живота и доминантног грађанског система вредности. Међутим, уколико се ми Овде осећамо као да живимо у егзилу, онда другде тражимо изгубљени дом. Из овога произлази парадокс да смо код куће другде, па тражење нечега Тамо, у ствари, представља чежњу појединца, отуђеног у сопственој домовини и међу формално блиским људима, да пронађе праву духовну домовину и људску топлину истинског дома.

ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ ОНТОЛОШКЕ САМОНЕДОВОЉНОСТИ

Човек је недовршено биће, односно како истиче Шушњић (1997:65-72), ретки су појединци који су сами себи довољни. Већина људи осећа празнину и самонедовољност, па траже неко друго биће с којим ће се сјединити на неки начин. Ова жудња за спајањем с другим у једно има различите димензије: од физичког стапања кроз еротске контакте, преко интелектуално-креативног и емотивног прожимања, па до духовног зближавања кроз заједничке идеале и веру. Усамљени појединац, неспособан да се ослони на себе, осећа да је највећа срећа други човек с којим може да оствари блискост на свим нивоима. Све у животу чинимо да себе допунимо и попунимо, да постанемо целовите личности. Разговор с другим у овом смислу није у служби неког спољашњег циља, већ у функцији онтолошке потребе да се спојимо и допунимо с другим и да се кроз то развијемо као личност. Овде је, како истиче аутор, реч о једном широком филозофском разумевању човека (филозофска антропологија), као бића које непрекидно води разговор са другим бићима, људима и самим собом, како би дошао до узајамног разумевања и

свеопштег братства. Свест о другом јесте свест о разлици између мене и њега, Ја и Ти се овде разумева као однос истог и другачијег.

Најзад, ниједан систем, догма или место не могу покрити искуство света: зато појединац и друштво морају да отворе све прозоре свога бића према другим људима, друштвима и свету, ако неће да заврше у зидинама властитог затвора. У том смислу, за путника може бити далеко драгоценији сусрет са другим човеком од обиласка културно-историјских споменика и других туристичких знамености, због чега је формално кренуо и које му служе као алиби. Другачије људско биће може за туристу бити највећа „туристичка атракција”. Комуникација може да попуни неки недостатак у путнику, а да би га попунио потребан је други човек који се од њега суштински разликује, иако у дубини свог бића поседује заједничко језгро људскости које их спаја. Дијалог претпоставља отвореност путника за разлике и другачија искуства, то јест искуства других. Оно што долази од другог, оно што је различито и ново, не доживљава се као претња и опрека, већ као искуство које може да угради у себе.

Путовање у свет и прихватање путника из света управо представљају то међусобно планетарно отварање и рушење зидова предрасуда, неразумевања и мржње међу припадницима различитих раса, нација и култура. Међутим, туриста не тражи увек некога који је само „мало другачији”, већ некога који је „потпуно другачији”, „апсолутно различит” од људи међу којима живи у сопственој земљи. Ова потреба за инверзијом се уклапа у контекст „егзотизма” и „егзота” који је стално у потрази за новим, необичним и чудним пејзажима, обичајима и људима. Тежња за радикално другачијим на изванредан начин одражава дубину онтолошког недостатка у човеку и разочарање у себе и себи сличне отуђене сународнике, који нису у стању да се међусобно допуне и попуне. Потреба туриста за радикалном различитишћу се најчешће везује за појам егзотизма схваћеног управо као естетика различитог. Сегален, по Тодорову (1994:312–315), истиче да је за њега егзотично оно што је различито од њега, све оно што је друго, упознавање нечега што нисмо ми сами. Различитост мора бити цењена јер она једина обезбеђује интензитет живота и отвара врата онтолошком допуњавању и сједињењу два различита бића.

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА И ЗНАЧЕЊЕ ЦЕНТАРА

Кључно питање које се поставља у овом контексту је тумачење, односно интерпретација симболичког

„значења” супремних центара. Наиме, немачка класична филозофија, како истиче Колаковски (1992:88–91), учи да људска раса има природну „херменеутичку” оријентацију, то јест она покушава, готово инстинктивно, да открије значење у свему што случајно доживи. Значење о коме говори херменеутика, као теорија и пракса интерпретације, сугерише неко много више, дубље и „бременито” значење од оног обичног, свакодневног. Тако схваћено „значење” упућује на свеукупну, искључиво људску духовну стварност. Алтернатива овом веровању је конзистентна научна слика света која имплицира или експлицитно саопштава да је „бити” бесмислено, да ни свемир, ни живот, ни историја немају никакве сврхе и да нема значења изван људских намера. Из тога произлази неутољива људска потреба за утехом и производњом смисла помоћу миротворачке делатности и религије. Због тога, себи представљамо свемир као „тајно писмо” богова написано хијероглифима које покушавамо да дешифрирамо како би открили скривену поруку и смисао.

Имајући у виду наведено, намеће се и питање интерпретације Центара од стране религиозних и секуларних ходочасника. Међутим, како је апсолутно знање немогуће, сукоб између различитих интерпретација је неизбежан и незаобилазан. Поред тога, секуларна интерпретација врхунских центара се мења током времена с обзиром да се смењују политички системи, идеологија, култура и тумачење историје, па и мода, што доводи до тога да сви ови центри не живе вечно као религијски, већ неки од њих повремено губе на значају или нестају, а други се стварају. Како су овде у фокусу анализе егзистенцијални туристи, неопходно је идентификовати различите моделе њихових тумачења Центара.

- ◆ Преузимање значења религијских Центара светих места (Јерусалим, Ласа), као и релевантних обреда и ритуала, од различитих религија (теолошка херменеутика) у првобитном облику, са формалним уважавањем. Овде значење произлази из чињенице да Центар нешто значи неком другом, а не мени самом: на гробљу или у капели и атеиста ће се прекрстити да не би увредио вернике, али и са одређеном критичком дистанцом приликом тумачења тог обреда и геста (филозофска херменеутика). Овде такође превагу имају естетска и историјска вредност Центара у односу на њихово религијско значење.
- ◆ Тумачење Центара (Јерусалим, Ватикан, Варанаси) било које живе или одумрле религије (Стоунхенџ, пирамиде, Мачу Пикчу, Акропољ),

на сопствени начин, при чему долази до креативне компилације и надреалног спајања неспојивих елемената, као и радикалне трансформације значења у складу са сопственим потребама и духовним аспирацијама. Овде прво долази до десакрализације првобитног колективног религијског значења, а затим до „секуларне ресакрализације” у контексту сопственог система вредности и идеала.

- ♦ Тумачење појединих секуларних културних центара (Лењинов маузолеј, Кућа цвећа, Аушвиц) на сопствени начин, при чему долази до деидеологизације и деконтекстуализације првобитног смисла, радикалне трансформације оригиналне колективне симболичке вредности, као и њихове интеграције у индивидуални духовни универзум и систем значења (на пример, тотална инверзија позитивне комунистичке конотације Лењиновог балзамованог тела у негативни симбол комунистичког тоталитарзма, култа личности и светог места трагикомичне псеудорелигијске аспирације ка вечном животу).
- ♦ Креирање нових културних центара базираних на некој специфичној вредности релевантној за одређене тржишне сегменте (идеологија, забава, еротика, авантура, историја, уметност). Ради се о колективним центрима који немају никакво претходно религијско или секуларно значење, већ поседују значење искључиво у контексту животне историје и духовног универзума одређене групе (Гоа и Катманду за хипи покрет; Лас Вегас за зависнике од хазардних игара лаке забаве. Бангкок и Патаја за љубитеље еротског туризма; Лондон или Њујорк за урбане авантуристе; Венеција, Фиренца, Праг или Краков за љубитеље архитектуре, уметности и историје итд.
- ♦ Креирање потпуно нових културних центара *ex nihilo*. Овде се ради о личним, индивидуалним Центрима који имају дубоко значење искључиво за појединца и произлазе из његове животне историје и интимног духовног универзума. То може бити: клупа на којој смо седели са вољеном особом које више нема; видиковац на коме смо у младости планирали будућност; башта, двориште или парк у којима смо се играли као деца, стеновита плажа на којој смо упознали прву љубав итд.

Приликом истраживања свих наведених модела тумачења, неопходно је увек имати у виду и стално укрштање две кључне димензије: Индивидуална

(идиографска) анализа обухвата појединце, односно херменеутичко тумачење које почиње дубоким истраживањем и индивидуалним интервјуом. Интерперсонална (номотетичка) анализа обухвата упоредну анализу различитих индивидуалних доживљаја из чега као заједнички именитељ произлази колективни доживљај.

На самом врху хијерархије секуларних супремних центара налази се „град над градовима” – Њујорк, као „престоница света”, исходиште глобализације, али и место глобалне имплозије скоро свих етничких група и култура које постоје на планети. Унутар њега се стално сударају антагонистичке силе, ту се укршта безброј спојева неспојивог свих димензија различитости: културних, расних, религијских, колективних и индивидуалних. Унутрашњи антагонизми пројектују контрадикторну представу о граду који је истовремено симбол и антитеза Америке, врхунац и дно западне цивилизације, инкарнација прогреса и декаденције, блистав и мрачан, очарављујући и застрашујући. Због тога је он симултано предмет мржње и обожавања, али управо због свега тога је и толико фасцинантан град да никога не оставља равнодушним, ни потенцијалне имигранте, ни будуће туристе. Њујорк је једно од најузбудљивијих места на свету, у његовом *melting pot* све стално ври од напетости, енергије и латентних сукоба супротстављених сила. Ту се бројне етничке групе међусобно боре за живот, не трпе се и не разумевају, често долазе у сукоб на скученом бојишту града. Процес спајања неспојивих супротности у једно тешко и мучно напредује, али ипак град некако преживљава, функционише као јединствена целина и опстаје на врху света инкарнирајући принцип *coincidentia oppositorum*. Ово контрадикторна фузија „јединства нејединства” Њујорка веома добро одражава слоган града: „Само је један Њујорк. Али не постоји јединствени Њујорк” (NYC & Company, 2008). Њујорк, дакле, антиципира и експериментира са имплозијом глобализације у себи, са спајањем свих супротстављених раса, религија и култура у једну. Он је глобални центар потпуно новог поретка и система вредности, моћни контрапункт свим облицима провинцијализма, предрасуда, расизма, фундаментализма и национализма, али у њему све то против чега се бори, ипак постоји и коегзистира. Ту се ради о једној алтернативној, секуларној, постмодерној и субверзивној духовности базираној на свакодневном увиду у мрачне поноре и највише врхове људскости. Имајући то у виду, данашњи статус Њујорка у свету се може поредити са Вавилоном који се у библијској литератури често представља као антипод

Јерусалиму и дрски изазов доминантном поретку и религији. Вавилон је био један од најважнијих интелектуалних и духовних средишта са стотинама храмова, цркава и олтара, али је истовремено био легло проституције и разврата, али и кавги и изгреда (Декоан, 2013:372-373). У бројним деловима света Њујорк је данас модерни Вавилон, велика блудница и савезник Антихриста, место злочина, криминала, греха и перверзије. Међутим, он, као и Вавилон некада, има моћ вишеструког спајања неспојивих парова супротности. Та „џунгла на асфалту” омогућава и потрагу за сличним или другачијим другим како би се превазишло отуђење и онтолошка самонедовољност. Оваква комплексна глобална метропола, са свим својим контрадикцијама и антагонизмима, наравно, отвара могућност безбројних тумачења значења.

ЗАКЉУЧАК

Туриста, дакле, путује тражећи другачије људе и светове који ће бити у стању да попуне његову онтолошку празнину, односно они теже да кроз остварење принципа јединства супротности остваре тоталитет. Свако путовање представља преиспитивање и померање граница сопственог бића. Путујуће себство је овде истовремено себство које се физички помера од места до места, крећући се утабаним стазама и картираним путевима, али и себство које се укрцава на неизвесно искуство путовања, стално осцилирајући између дома и туђине, сопствене и стране културе, истог и различитог. Комплексни доживљај себе и других на путовању доводи путника у стање дисконтинуитета које ремети стање бића, што ствара повољне предуслове за покретање процеса преображаја личности. Овај процес није ни лак ни брз, мали је број оних који су успели да остваре потпуно јединство сопственог бића, а највећи број путника се „заглавио” и налази се у процепу између претходног идентитета, који нису у стању да дефинитивно одбаце, и новог идентитета који не могу у потпуности да присвоје. Најзад, за егзистенцијалне туристе је изузетно важно и питање тумачања значења Центара. То спада у домен истраживања херменеутике туризма која треба да пронађе начин да фундаментална теоријска и филозофска питања примени у пракси помоћу одговарајуће методологије. То отвара могућност алтернативног начина унапређења квалитета производа и услуга у туризму (трансмодерна парадигма) који се базира на „приступу базираном на значењу” (Meaning Based Approach), што је посебно значајно за егзистенцијалне туристе и ходочаснике.

ЛИТЕРАТУРА

- Cohen, E. (1984). *A Phenomenology of Tourist Experience*. Aix-en-Provence: СНЕТ.
- Елиаде, М. (1980). *Свето и профано*. Врњачка бања: Замак културе.
- Франкл, Л. (1981). *Нечујан вапај за смислом*. Загреб: Напријед.
- Фром, Е. (1979). *Имати или бити*. Загреб: Напријед.
- Колаковски, Л. (1992). *Ужас метафизике*. БИГЗ: Београд.
- Попер, К. (1999). *У трагању за бољим светом*. Београд: Паидеиа.
- Шушњић, Ђ. (1997). *Дијалог и толеранција – искуство разлике*. Београд: Чигоја.
- Тодоров, Ц. (1994). *Ми и други*. Београд: XX век.
- Valdenfels, B. (2005). *Топографија страног*. Београд: Стилос.
- Декоан Д. (2013). *Речник заљубљеника у Библију*. Службени гласник, Београд.
- NYC&Company. (2008). PR: New Marketing & Tourism Entity. Retrieved from <http://www.nycand-company.org/press/press-release-new-marketing-tourism-entity-06-08-06>, преузето мај, 2017.

THE RELIGIOUS CHARACTERISTICS OF SECULAR PILGRIMAGE TOURISM WITH HIGH SPIRITUAL ASPIRATIONS

Abstract:

The subject of the analysis are existential tourists who are (self)defined as atheists or agnostics. They have high spiritual aspirations, may feel and behave like real pilgrims, and in certain situations even transcend them. Moreover, in a completely different, but almost religious way, they can experience and interpret the holy places belonging to a number of live and dead religions. Finally, these spiritual nomads can also ex nihilo create different individual cult Centres. Taking this into account, the following key aspects are analysed: the unity of opposites and the totality of being, overcoming ontological self-insufficiency, interpreting various meanings of existential tourists' supreme Centres.

Keywords:

existential tourism, pilgrimage centres, the unity of opposites, hermeneutics of tourism.